

กลวิธีในการสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยจากวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสาน

Techniques for Creative Thai Dramas From Local Literary Works

ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ¹

Pattamawadee Chansuwan

บทคัดย่อ

การใช้เทคนิคพิเศษในกระบวนการสร้างสรรค์เป็นความละเอียดอ่อนที่ถูกนำมาใช้เพื่อพัฒนาความคิดใหม่ ๆ ผนวกกับทักษะที่สมบูรณ์จะเกิดเป็นนาฏกรรมไทยสร้างสรรค์ที่งดงาม

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษากลวิธีในการสร้างสรรค์นาฏกรรมไทย จากวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสาน โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีสังเกต และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์จำนวน 3 คน ผู้สร้างสรรค์นาฏกรรม จำนวน 6 คน ผู้ชมจำนวน 15 คน แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ในการศึกษาพบว่านาฏกรรมไทยที่สร้างสรรค์จากวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสาน ของภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีทั้งหมด 49 ชุดการแสดง โดยมาจากวรรณกรรม 6 เรื่อง ได้แก่ ท้าวปาจิต อรพิม สินไซ อูสาบารส ชูฉนางอ้ว ผาแดงนางไอ่ และพญาคันคาก นาฏกรรมเหล่านี้มีรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ราชมโนม ราชแตงตัว ราชตรวจพล ราชต่อสู ราชเกี่ยว พาราสิ ราชขับท เป็นต้น ซึ่งแนวความคิดในการสร้างสรรค์มาจากการนำเอาเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ในวรรณกรรมมาสื่อความหมายด้วยท่ารำที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ประกอบดนตรีและบทเพลงที่ร้อยเรียงให้สัมพันธ์กัน โดยผสานแบบแผนของนาฏศิลป์ไทยกับความเป็นพื้นถิ่นอีสาน

ผลการศึกษากลวิธีในการสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยจากวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสาน สิ่งที่สำคัญได้แก่

- 1) การคัดเลือกวรรณกรรมโดยศึกษาเนื้อเรื่องให้ละเอียดถี่ถ้วนและทำความเข้าใจว่าวรรณกรรมต้องการสื่อสารสิ่งใด มีเหตุการณ์สำคัญและตัวละครเอกที่จะสามารถนำมาสร้างสรรค์ ถ่ายทอดเป็นการแสดงได้อย่างไร
- 2) การสร้างแนวความคิดโดยการหยิบยกเหตุการณ์ในเรื่องมานำเสนอ มีทั้งการคิดสร้างให้เป็นของเก่า คิดแบบผสมผสาน คิดแบบประยุกต์จากแบบดั้งเดิม หรือคิดสร้างแบบไม่ยึดกฎเกณฑ์ใดๆ
- 3) การกำหนดรูปแบบการแสดงอยู่ในหลักการทางนาฏกรรมไทยซึ่งได้แก่ ราชเดี่ยว (ราชมโนม ราชแตงตัว ราชตรวจพล) ราชคู่ (ราชเกี่ยวพาราสิ ราชต่อสู ราชรุกไล่) ราชบำหมู่ (ราชขับท)
- 4) การออกแบบท่ารำต้องให้สัมพันธ์กับร้องและดนตรี ส่วนใหญ่เป็นการผสมผสานระหว่างทำนาฏศิลป์ไทยเดิมกับท่าที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ที่มีอัตลักษณ์ของพื้นถิ่น เช่น การใช้วงสูง การใช้เหลี่ยมขา เป็นต้น
- 5) การบรรจุนัฏกรรมและบทร้อง ต้องสอดคล้องกับรูปแบบการแสดงและสามารถสื่อสารด้วยท่ารำได้อย่างชัดเจน
- 6) การออกแบบเครื่องแต่งกาย ยึดตามแบบนาฏศิลป์ไทยประเภทละครพื้นทาง เน้นการใช้ผ้าและการนุ่งห่มแบบพื้นถิ่น
- 7) การจัดวางและการแปร

¹ อาจารย์ภาควิชาศิลปะการแสดง, คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Lecturer, Faculty of Fine and Applied Arts, Mahasarakham University.

แถว มีรูปแบบที่หลากหลายเพื่อให้เกิดความสนใจมากขึ้น อาทิ การแบ่งกลุ่มเล็ก การใช้แถวตัดกัน การแสดงแถวมุขมลี เป็นต้น

งานสร้างสรรค์เป็นองค์ประกอบสำคัญมากส่วนหนึ่งในบรรดา องค์ความรู้ทางนาฏศิลป์ เพราะสามารถพัฒนาความคิดใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นอยู่เสมอและเมื่อผนวกทักษะที่สมบูรณ์ด้วยแล้ว จะเกิดนาฏกรรมไทยสร้างสรรค์ที่งดงามสมบูรณ์และมีสุนทรีย์ภาพ

คำสำคัญ : กลวิธี, การสร้างสรรค์, นาฏกรรมไทย

Abstract

Using special techniques in the process of creation is the finesse used for developing new ideas and when it is mixed with perfect skills, it will become a creative Thai drama which is beautiful.

This research aimed at investigating techniques for creating Thai dramas from local literary works by using documentary and field studies as data investigations. The data were collected by means of observation and interviews with 3 experts in the field of dramatic arts, 6 dramatic creators, and 15 people of an audience. The result of data analysis was presented by means of a descriptive analysis.

Research result revealed That there were 49 performing sets of Thai dramas created form local literary works by the Department of Performing Arts under the Faculty of Fine Arts of Mahasarakham University. These performing sets were created from the 6 literary works; namely, Thao Pachit, Oraphim, Sinsai, Usa Barot, Khulu Nangua, Phadaeng Nangai , and Phaya Khankhak. These dramas consisted of performing acts such as a Ram Chom Chom (a dancing act of admiring a beautiful lady) , a Ram Taeng Tua (a dancing act of admiring), a Ram Tor Su (a dancing act of fighting), a Ram Kueaw Parasi (a dancing act of courting), and a Ram Chai Bot (a dancing act of responding the script). The creative concept of each performing set derived from important situations in literary work and these situations were communicated through dancing acts, music, and lyrics which were recreated in order to make a relationship among them.

As for techniques for creating Thai drama from local literary works, the important things were these : 1) literary work selection, it should study contents in depth and investigate that each literary work aimed to communicate with what issues, 2) Conceptual creation, it should select important situations of each literary work for presentation, 3) sequence of performing patterns, it should be set into the principle of thai drama such as Ram Diaw (or single dance that consisted of a Ram Chom Chom, a Ram Taeng Tua, and a Ram Truat Phon) , Ram Khu (or couple dance that consisted of a Ram Kueaw Parasi, a Ram Tor Su, and a Ram Ruk Lai), and Rabam Mu or group dance (a Ram Chai Bot), 4) design of dancing movements, it should be related between lyrics and music, generally it was mixed between traditional Thai dancing movements and recreated

dancing movements, 5) music and lyrics selection, it should be consistent with each performing pattern and be communicated with the audience evidently, 6) design of costume , it should be designed according to a mixed theatrical performance focused on local textiles and clothing, and 7) arrangement and formation of performers, it should focus on a wide variety of formations such as a small group division , a cross line, and a deep line.

Work creation is a very important element of the body of knowledge of dramatic arts because it can develop new ideas which always lead to new things and when it is mixed with perfect skills, it will become a creative Thai drama which is beautiful, perfect, and has aesthetic quality.

Keywords : Techniques , Creative, Thai Drama.

บทนำ

นาฏศิลป์ถือเป็นแหล่งรวมศิลปะและการแสดงเข้าไว้ด้วยกัน เป็นศิลปะการฟ้อนรำที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยความประณีตงดงามเพื่อเป็นความบันเทิงให้ผู้ที่ได้ดูมีความรู้สึกคล้อยตาม การรำร่าต้องอาศัยเครื่องดนตรีและการขับร้อง เช่นการฟ้อนรำ ระบำ โขน ซึ่งแต่ละท้องถิ่นจะมีชื่อเรียกและลีลาการแสดงที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ความเชื่อ ศาสนา ภาษา นิสัยใจคอของผู้คนชีวิตความเป็นอยู่ การฟ้อนรำเป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อโน้มน้าวอารมณ์ความรู้สึกของผู้ชมจนกลายเป็นศิลปะวัฒนธรรมแขนงหนึ่งอันประกอบไปด้วย จิตรกรรม สถาปัตยกรรม วรรณคดี ดนตรี และนาฏศิลป์ไทยมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากชาติอื่นตรงที่มีความอ่อนช้อย สวยงามทั้งลีลา ท่าและการแต่งกาย (อมรา กล้าเจริญ .2545: 64)

เมื่อนาฏศิลป์เป็นศาสตร์ที่สร้างเพื่อตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ของมนุษย์ ดังนั้นคุณค่าขั้นพื้นฐานของนาฏศิลป์ จึงเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ได้ปลดปล่อยอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจออกมาทั้งนี้เมื่อนาดนตรีและนาฏศิลป์มาเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่อันถือว่ามีประโยชน์ เช่น เพลงระบำ รำ นาฏการต่างๆ แล้วยังสามารถพัฒนาไปสู่การแสดงเพื่อความบันเทิงสามารถจัด

เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติได้ด้วย ดังนั้นคุณค่าของนาฏศิลป์จึงมีได้กำหนดที่การตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ของมนุษย์เท่านั้น แต่ยังมีนัยแอบแฝงอยู่มากมาย อาทิ เป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีภายในกลุ่มชน ตลอดจนเป็นสิ่งเชิดหน้าชูตาในฐานะที่เป็นศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ อันแสดงถึงภูมิปัญญาของมนุษย์ที่สั่งสมมานาน (สุดใจ ทศพร. 2544: 9)

นาฏศิลป์เป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่สุนทรีย์ภาพเกิดจากการประดิษฐ์ลีลาท่าทำให้วิจิตรบรรจง ผสมผสาน สอดคล้อง สัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆ อาทิ ดนตรี เครื่องแต่งกายได้อย่างกลมกลืน การสร้างสรรค์นาฏศิลป์เกิดจากแนวคิดต่างๆ มากมาย ได้แก่ พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี การประกอบอาชีพ ปราชญ์การณต่างๆจากธรรมชาติ และสิ่งที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับนาฏศิลป์ ก็คือ วรรณกรรม

วรรณกรรมโดยทั่วไป หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการแสดงความรู้สึกนึกคิด จินตนาการ และประสบการณ์ของมนุษย์ โดยใช้ภาษาเป็นสื่อ ในการแสดงออกนั้นหากใช้ภาษาพูด บอกเล่าสืบทอดจากปากหนึ่งสู่ปากหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่งเรียกว่า วรรณกรรมมุขปาฐะ แต่ถ้าภาษาที่ใช้เป็นการแสดงออกด้วยตัวอักษรหรือภาษาเขียนเรียกว่า วรรณกรรมลายลักษณ์ การที่จะเข้าใจความหมายของวรรณกรรมต้องถนัดชัดเจน จำเป็นต้อง

เข้าใจลักษณะสังคมที่แวดล้อมวรรณกรรม

วรรณกรรมท้องถิ่น หมายถึง วรรณกรรมที่อยู่ในบริบทของสังคม ซึ่งอาจเป็นขนาดใหญ่ระดับภาคหรือสังคมขนาดเล็กระดับหมู่บ้านก็ได้ แต่ละสังคมนั้นจะต้องมีภาษาเป็นแบบแผนของตนเอง แตกต่างจากชุมชนอื่นอย่างเด่นชัด ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ทั้งนี้เพราะภาษาเป็นสิ่งจำแนกวรรณกรรมให้แตกต่างจากพฤติกรรมและศิลปกรรมอย่างอื่น วรรณกรรมท้องถิ่นมีบทบาทต่อผู้อ่านและชุมชนโดยเฉพาะวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสาน ซึ่งล้วนแต่ได้บันทึกความเชื่อ ค่านิยม จารีต ประเพณี ความนึกคิด อุดมการณ์ทางสังคมไว้อย่างสมบูรณ์ เปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตของกลุ่มชนในอดีตได้เป็นอย่างดี และวรรณกรรมประเภทนิทานก็ยิ่งมีความสำคัญในฐานะให้ความบันเทิงใจได้ดีอีกด้วย (จารุวรรณ ธรรมวัตร.2539 : 209)

วรรณกรรมนิทาน คือ นิทานที่นำไปแต่งเป็นร้อยกรอง เป็นเรื่องที่นิยมแต่ละท้องถิ่น มีทั้งเรื่องที่ตั้งขึ้นตามจินตนาการและผูกเรื่องจากเหตุการณ์สำคัญภายในชุมชน เช่น เรื่องวีรบุรุษ เรื่องพระภิกษุสงฆ์ เรื่องการสร้างบ้านแปลงเมือง และการสร้างศาสนสถานที่สำคัญ โดยทั่วไปวรรณกรรมนิทานมุ่งความบันเทิงใจเป็นหลัก ตัวอย่างเช่นขุนช้างขุนแผนของภาคกลาง เจ้าลอของภาคเหนือ มโนราห์นิบาตของภาคใต้ ชูลูนางอ้วของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นิทานที่คล้ายกันมักจะเป็นเรื่องประเภทจักรๆ วงศ์ๆ ได้แก่ จันทโครพ การะเกด สังข์ศิลป์ชัย นางสิบสอง จำปาสี่ต้น ลักษณะวงศ์ สุริวงศ์ เป็นต้น (จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2539 : 2)

นอกจากบทบาทให้ความบันเทิงใจแล้ว วรรณกรรมนิทานยังมีบทบาทให้เกิดนาฏกรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะการพ่อนรำที่เกิดจากแนวคิด ภาพสะท้อน หรือเหตุการณ์ในท้องเรื่อง หรือแม้แต่ชื่อตัวละครในวรรณกรรมก็สามารถนำมาสร้างสรรค์เป็นนาฏกรรมได้อย่างงดงามเช่นกัน

การสร้างสรรค์งานนาฏกรรมโดยการบูรณาการศาสตร์และองค์ความรู้ต่างๆให้เกิดเป็นการแสดงที่งดงามเป็นภารกิจหนึ่งของคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม นอกจากจะเป็นการประเมินศักยภาพของนิสิตแล้วยังเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมบันเทิงอีกทางหนึ่ง ผลงานนาฏกรรมไทยสร้างสรรค์ที่ผ่านมา มีแนวคิดและรูปแบบที่หลากหลาย แต่ยังไม่มีความชัดเจน แสดงความเป็นพื้นถิ่นที่ชัดเจน วรรณกรรมพื้นถิ่นอีสานหลายเรื่องมีเหตุการณ์สำคัญ ตัวละคร ตลอดจนจินตนาการที่งดงามสามารถนำมาเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ที่ผสมผสานความเป็นพื้นถิ่นกับจารีตของนาฏศิลป์ไทยได้อย่างลงตัว และทำให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะของการแสดง ด้วยความสำคัญเบื้องต้นจึงจำเป็นต้องศึกษาวิถีในการสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยจากวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสาน เพื่อให้การสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยมีรูปแบบกระบวนการคิดที่มีระบบ ตลอดจนยังเป็นการพัฒนาศาสตร์และองค์ความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ให้ก้าวหน้าอีกทางหนึ่งด้วย

ความมุ่งหมายในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสานสำหรับการสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยของภาคศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในด้านรูปแบบ สีลาท่า รำ ดนตรี และเครื่องแต่งกาย

2. เพื่อศึกษาวิถีในการสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยจากวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสานในด้านการคัดเลือกวรรณกรรม การสร้างแนวคิด การกำหนดรูปแบบ การออกแบบท่ารำ การบรรจุดนตรี และบทร้อง การออกแบบเครื่อง แต่งกาย การจัดวางและการแปรแถว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กลวิธีในการสร้างสรรค์นาฏกรรมไทย จากวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสานใช้กรอบแนวคิดด้านการสร้างสรรค์นาฏกรรมที่นำเรื่องจากวรรณกรรม มาแสดงของศิลปินแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ และการละครที่ยึดถือพื้นฐานของท่ารำรูปแบบเดิม แล้วนำมาเชื่อมโยงกับท่ารำใหม่ที่สื่อความหมายได้ ชัดเจนโดยคำนึงถึงสาระสำคัญจากวรรณกรรมด้วย

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาข้อมูลจากผลงานนาฏกรรมไทย สร้างสรรค์ของภาคศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552-2557 จำนวน 49 ชุดการแสดง

วิธีการศึกษา

งานวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษา 3 ขั้นตอน คือ

1. รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องด้านที่มา รูปแบบ องค์ประกอบ ของการแสดง การสัมภาษณ์ผู้รู้ สังเกตแบบมีส่วนร่วมตลอดจนการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้แสดง
2. วิเคราะห์ข้อมูลด้านการตรวจสอบเนื้อหาและใช้ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ประกอบกับแนวคิดจากศิลปินและผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์และการละคร
3. นำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

ผลการศึกษา กลวิธีในการสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยจากวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสาน พบสาระที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. นาฏกรรมไทยที่สร้างสรรค์จากวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสานของภาคศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552-2557 มีทั้งหมด 49 ชุด โดยมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ 1.) แนวความคิดมาจากวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสาน จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ ปาจิตตอพิม ลินไซ อูสาบารส ชูลูนางอ้าว ผาแดงนางไอ่ และพญาคันคาก โดยยกเหตุการณ์สำคัญของตัวละครเอกในเรื่องมาสร้างเป็นนาฏกรรม 2.) รูปแบบของการแสดงมีทั้ง รำจูงฉาย รำลงสรแต่งตัว รำตรวจพล รำต่อสู้อำเภิวพาราสิ และเป็นระบำหมู่สวยงาม ดังนี้ จากวรรณกรรมเรื่อง ปาจิตตอพิม มี 5 ชุดการแสดง ได้แก่ รำอพิมลงสร ระบำนฤตยาบรณการ ระบำยุทเทวานฤมิตร รำจูงฉายเทวีธิษฐาน ระบำนาฏยาเทวภิเษก วรรณกรรมเรื่องลินไซมี 8 ชุดการแสดง คือ ระบำวิษะดิยงคำ ระบำราชันย์ประติพัทธ์ ระบำทวินฤตา ระบำครุฑานาคานิรมิต ระบำตรีเทวาลงสร ระบำอินทรีภีมรรคลีผล ระบำนาคีวีรูปักษ์ ระบำแก้วโคมคำ วรรณกรรมเรื่องอูสาบารส มี 10 ชุดการแสดง ได้แก่ ระบำจูดิบบงกช จูงฉายนางอูสา รำอูสา ชมสวน ระบำแก้วปทุมมา รำบารสทรงเครื่อง ฟ้อนเสนาหาอูสาบารส รำบารสตรวจพล ระบำลีลาเกรี ระบำดาราประทีป ระบำนฤตราชภิเษก วรรณกรรมเรื่องชูลูนางอ้าว มี 10 ชุด ได้แก่ นางอ้าวชมทองคำ ระบำเหมราชลีลา ชูลูชมดวง ฟ้อนลิเนหาราชา ระบำนาฏยาสรายา ชูลูกลางทรงเครื่อง ระบำนฤตพิชนี้ ระบำนบสักกาเทวารักษ์ ระบำ สัตตรงค์ วรรณกรรมเรื่องผาแดงนางไอ่ มี 8 ชุดการแสดง ได้แก่ ระบำนฤตชีตา จูงฉายไอ้คำ ผาแดงชมดวง ไอ้คำทรงเครื่อง ระบำวันทาบูชาแถน ระบำนิรมิตเสน่हनาคาระบำ อัครราชา และระบำนาคาพลายุทธ์ จากวรรณกรรมเรื่องพญาคันคาก มี 9 ชุดการแสดง คือ ระบำนิรมิตดารา จูงฉายนางแก้ว ลงสรพญาคันคาก ระบำนฤตยาลิเนหา พญาเอกราชชมปราสาท ระบำลีลานฤตยาภิเษก พญาคันคากตรวจพล ระบำทวิราชา สัประยุทธ์ และระบำนาคีฉัพยาปุตตะ

ภาพประกอบ 1 นาฏกรรมไทยสร้างสรรค์ ชุด รำตรีเทวาลงสรง จากวรรณกรรมสินไช

3.) ลีลาท่ารำ เป็นท่ารำที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ โดยผสมผสานนาฏศิลป์ไทยกับท่าพ้องพื้นถิ่น เช่น การใช้วงสูง การใช้ไหล่ หรือการใช้เหลี่ยมขาแบบระบำขอม 4.)ดนตรีและบทร้องประกอบการแสดง เป็นดนตรีสำเนียงลาว หรือ สำเนียงขอม ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของวรรณกรรมหรือเชื้อชาติของตัวละครเอก เช่น เพลงเสมอลาว ลาวขมดง ลาวกระแซ ลาวแพนน้อย หรือเพลงขอมทรงเครื่อง เขมรพายเรือ ขอมสุวรรณ เป็นต้น 5.) เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ ยึดตามแบบนาฏศิลป์ไทยแล้วผสมผสานกับความ เป็นพื้นถิ่น เชื้อชาติของตัวละคร และวรรณกรรม เช่น การห่มสไบ นุ่งผ้าจีบโจง หรือผ้าหน้านาง โดย ใช้ผ้าไหมพื้นบ้าน เป็นต้น 6.) การแปรแถว มีหลายลักษณะ อาทิ แถวตัววี แถวเฉียง แถวหน้ากระดาน แถวตัวที แถววงกลม แถวตัวยู ฯลฯ

ภาพประกอบ 2 นาฏกรรมไทยสร้างสรรค์ ชุด ระเบียบอัครราชา จากวรรณกรรมผาแดง นางไอ่

2. กลวิธีในการสร้างสรรค์นาฏกรรม

ไทยจากวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสาน มีกระบวนการ ดังนี้ 1.) การคัดเลือกวรรณกรรม ต้องศึกษาโครงเรื่องและเนื้อหาของเรื่องให้ละเอียด ว่ามีเหตุการณ์สำคัญอย่างไร ตัวละครเอกประกอบด้วยใครบ้าง วรรณกรรมประเภทนิทานที่เกิดจากจินตนาการของผู้แต่งจะมีการผูกเรื่องที่หลากหลายอารมณ์ทั้งรัก ต่อสู้หรือโศกเศร้า 2.) การสร้างแนวคิดมีทั้งการคิดสร้างให้เป็นของเก่า คิดแบบผสมผสาน คิดสร้างแบบประยุกต์จากแบบดั้งเดิม หรือคิดสร้างแบบไม่ยึดในกฎเกณฑ์ใดๆ 3.) การกำหนดรูปแบบอาจจะ เป็นแบบจารีตหรือผสมผสานซึ่งประกอบไปด้วย การรำลงสรงแต่งตัว รำฉุยฉายขมโฉมตัวเอง รำเกี่ยวพาราสี รำรุกไล่ รำตรวจพล รำต่อสู้อ รำขมดง รำอวยพร รำวงสรวง รำเลียน แบบสัตว์ เป็นต้น

ภาพประกอบ 3 นาฏกรรมไทยสร้างสรรค์ ชุด ฉุยฉายนางอุสา จากวรรณกรรมอุสา บารส

4.) การออกแบบท่ารำต้องประดิษฐ์ท่ารำใหม่โดยการผสมผสานท่ารำแบบนาฏศิลป์ไทยกับท่ารำที่มีนาฏยลักษณะของท้องถิ่น เช่น การใช้วง การใช้เหลี่ยมขาให้เกิดความสอดคล้องสัมพันธ์กันได้อย่างลงตัวตามหลักการเคลื่อนไหวของนาฏศิลป์ไทย โดยคำนึงถึงบทร้องและทำนองเพลงด้วย 5.) การบรรจุนดนตรีและบทร้อง ต้องใช้ดนตรีและเพลงร้องให้เหมาะสมกับรูปแบบของการแสดงมี สำเนียงดนตรีตามเชื้อชาติของตัวละคร

ภาพประกอบ 4 นาฏกรรมไทยสร้างสรรค์ ชุด ระบายนาฏยาศราญ จากวรรณกรรมขุณู นางอ้ว

6.) การออกแบบเครื่องแต่งกาย ยึดแบบแผนการแต่งกายแบบนาฏยศิลป์ไทย แล้วผสมผสานความเป็นพื้นถิ่นให้เข้ากับแนวคิดและรูปแบบการแสดง 7.) การจัดวางและการแปรแถว ต้องอาศัยหลักความสัมพันธ์ความกลมกลืน และการเคลื่อนไหวที่นุ่มนวล ไม่ซับซ้อนและไม่เสียเอกลักษณ์ของนาฏกรรมไทย

ภาพประกอบ 5 นาฏกรรมไทยสร้างสรรค์ ชุด ระบายนิรมิตดารา จากวรรณกรรมพญาคันคาก

ภาพประกอบ 6 นาฏกรรมไทยสร้างสรรค์ ชุด ระบายนาถิพยยาปุตตะ จากวรรณกรรมผาแดง นางไอ่

ภาพประกอบ 7 นาฏกรรมไทยสร้างสรรค์ ชุด ระบายลีลานฤตาภิเชก จากวรรณกรรมพญาคันคาก

สรุป

รูปแบบของนาฏกรรมไทยที่สร้างสรรค์จากวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสานเป็นการยกเหตุการณ์ของตัวละครเอกในเรื่องมาสร้างเป็นนาฏกรรม มีทั้งรำฉุยฉาย รำเกี่ยวพาราสี และเป็นระบำหมู่ มีกระบวนการสร้างสรรค์ด้วยแนวคิดแบบผสมผสาน กำหนดรูปแบบการแสดง ออกแบบท่ารำให้สัมพันธ์กับดนตรีและบทร้อง ออกแบบเครื่องแต่งกายให้งดงาม มีการจัดวางและการแปรแถวให้มีลีลาการเคลื่อนไหวที่เป็นไปด้วยความนุ่มนวล ไม่ซับซ้อน

อภิปรายผล

กลวิธีในการสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยจากวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสานมีกระบวนการขั้นตอนที่ต้องให้ความสำคัญกับวรรณกรรมพื้นถิ่น ซึ่งเป็นการรวมแห่งประเพณีวัฒนธรรม ค่านิยม คติความเชื่อตลอดจนยังแสดงอัตลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นอย่างชัดเจน ทำให้การสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยมีลักษณะเฉพาะและมีกลิ่นไอของท้องถิ่นอีสาน ซึ่งมีความงามทางวัฒนธรรม เกิดความแปลกใหม่ และงดงามแตกต่างจากวรรณกรรมไทยอื่นๆ ทั้งด้านกระบวนการท่ารำ บทร้อง ดนตรี เครื่องแต่งกาย และรูปแบบแถวให้เกิดความสวยงาม สอดคล้องกับแนวคิดและสุนทรียภาพ

ข้อเสนอแนะ

นาฏกรรมไทยสร้างสรรค์เป็นการปรับปรุงทางวัฒนธรรมเพื่อให้เข้ากับบริบททางสังคม ตลอดจนเป็นการพัฒนาศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ให้เกิดความแปลกใหม่แต่ยังคงสุนทรียภาพด้านศิลปะอย่างครบถ้วน การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการเป็นการใช้ทุนทางสังคมให้เกิดประโยชน์และต่อยอดมรดกทางวัฒนธรรมได้อย่างดียิ่งและยังเป็นการเผยแพร่ อัตลักษณ์ของพื้นถิ่นผ่านการแสดงอีกด้วย จึงควรที่จะให้ความสำคัญกับพื้นถิ่นแล้วช่วยกันนำมาสร้างแนวคิดให้เกิดการสร้างสรรคต่อไป

กระบวนการสร้างสรรค์ที่มีระบบจะนำไปสู่สุนทรียภาพของนาฏกรรมได้อย่างสมบูรณ์แบบผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงควรมีการวางแผนงานที่ดีศึกษาอย่างถ่องแท้ และออกแบบอย่างเชี่ยวชาญโดยผ่านหลักการ ทฤษฎีที่รอบคอบ มีความรับผิดชอบและดำเนินงานตามขั้นตอนมีความเชื่อมั่นและศรัทธาที่จะนำเสนอจินตนาการแนวคิดของตนเองผ่านผลงานอย่างมุ่งมั่น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากเงินอุดหนุนการวิจัย งบประมาณรายได้ ประจำปีงบประมาณ 2557 คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2540). *วรรณกรรมพื้นถิ่น กรณีอีสานล้านช้าง*. มหาสารคาม : โรงพิมพ์อภิชาติการพิมพ์.
- สุดใจ ทศพร. (2544). *ศิลปะกับชีวิต*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *นาฏศิลป์ปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพสุวรรณ.
- อมรา กล้าเจริญ. (2547). *สุนทรียนาฏศิลป์ไทย*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.